

BOEKBESPREKINGEN

DE EEN-EN-TWINTIGSTE DRUK VAN DE FLORA VAN HEUKELS.

R. VAN DER MEIJDEN. Wolters-Noordhoff, 1990. 662 blz., ill., reg., ISBN 90 01 38003 4.

In mei is op een feestelijke bijeenkomst in het Rijksherbarium in Leiden een nieuwe druk van "de Heukels", ofwel de wetenschappelijke flora van Nederland, ten doop gehouden, overigens tezamen met de eerste versie van een rode lijst van de Nederlandse flora. (De rode lijst is gepubliceerd in Gorteria jaargang 16, nummer 2, maar de klasse-indeling is tevens - voorzover mogelijk - ook bij de taxa in de flora vermeld.) Hoofdauteur is - evenals bij de vorige druk - R. van der Meijden, wetenschappelijk medewerker van het Rijksherbarium, dit keer met medewerking van E.J. Weeda, W.J. Holverda en P.H. Hovenkamp. De eerste twee auteurs zijn tevens geheel of gedeeltelijk verantwoordelijk voor de Atlas van de Nederlandse flora, voor de Ecologische flora van Nederland, voor de Rode lijst van de Nederlandse flora, voor de nieuwe naamlijst van de Nederlandse en Belgische flora en zij coördineerden tot nu toe de FLORON-activiteiten. Het bovengenoemde team is er ondanks deze grote mate van activiteit op floristisch gebied na zeven jaar toch in geslaagd een nieuwe, flink bijgewerkte 21e druk uit te brengen van de Heukels. De belangrijkste verbeteringen zijn de herziening van de hoofdsleutels, het toevoegen van Nederlandse namen in sleutels en onderschriften bij figuren, de aanpassing van de Nederlandse namen aan de door Nederland en België gezamenlijk opgestelde naamlijst voor de Nederlands-Belgische flora, het aanpassen van de flora aan de nieuwste inzichten met betrekking tot uitgestorven respectievelijk ingeburgerde soorten en de nieuwe illustraties bij een aantal taxa o.a. de orchideeën, de russen en het geslacht Munt. Interessant is ook dat er nu (weer) een tabel is opgenomen voor het determineren van een aantal secties binnen het geslacht Paardebloem (*Taraxacum*) en de toevoeging van de indeling in ecologische groepen volgens Groen *et al.* (zie Gorteria 13, 11/12 (1987)). Het aantal bladzijden van de flora is dan ook opgelopen van 582 in de twintigste druk naar 662 in de nieuwe druk.

Voor de floristiek in Limburg is verder van belang dat de nieuwe indeling van Nederland in flora-districten zoals besproken in Gorteria 15 (1989) in de nieuwe druk is opgenomen. Volgens deze nieuwe indeling wordt het Lössdistrict niet meer onderscheiden van het Krijtdistrict. Deze districten zijn samengevoegd tot het nieuwe district Zuid-Limburg, echter het Maasdal in Zuid-Limburg is van dit nieuwe district afgesplitst en toegevoegd aan het Fluviaal district. De eerste wijziging lijkt mij zonder meer juist; de soorten die eertijds als kenmerkend voor het Lössdistrict werden gezien waren vroeger al

op de vingers van een één hand te tellen en zijn inmiddels óf verdwenen óf ze kwamen altijd ook al in het zogeheten Krijtdistrict voor. De tweede wijziging is echter - gezien de soorten die WEEDA kenmerkend noemt voor het fluviaal district - naar mijn idee voor discussie vatbaar. Van de 25 soorten welke volgens WEEDA alleen of in hoofdzaak in het fluviaal district voorkomen, zijn er bij mijn weten slechts twee nog in het Zuidlimburgse deel van het Maasdal te vinden, namelijk Rivierfonteinkruid (*Potamogeton nodosus*) en Engelse alant (*Inula britannica*). Er zijn wel vele soorten te vinden die WEEDA als gemeenschappelijk voor Z en F noemt. Dat zijn o.a. Gevinde kortsteel (*Brachypodium pinnatum*), Kruisbladwalstro (*Cruciata laevipes*), Groot streepzaad (*Crepis biennis*), Groot warkruid (*Cuscuta europaea*), Hondstarwegras (*Elymus caninus*), Gevlekte dovenetel (*Lamium maculatum*), Ruige leeuwetand (*Leontodon hispidus*), Witte munt (*Mentha suaveolens*), Gulden sleutelbloem (*Primula veris*), Geoord helmkruid (*Scrophularia auriculata*), Bosmuur (*Stellaria nemorum*), Kleine wolfsmelk (*Euphorbia exigua*), Graslathyrus (*Lathyrus nissolia*), Marjolein (*Origanum vulgare*), Grote bevernel (*Pimpinella major*), Goudhaver (*Trisetum flavescens*) en IJzerhard (*Verbena officinalis*). Bovendien komen in het zuidelijkste Nederlandse deel van het Maasdal diverse soorten voor die kenmerkend te noemen zijn voor het district Zuid-Limburg o.a. Bosbingelkruid (*Mercurialis perennis*), Maretak (*Viscum album*) en Ruig hertshooi (*Hyparrhenia hirsutum*).

Waarschijnlijk zijn de relatief geringe verschillen tussen dit deel van het Maasdal en de rest van Zuid-Limburg voor een belangrijk deel het gevolg van de algemene nivellering van natuur en landschap. Er zijn overigens wel degelijk een aantal soorten die wel in het Zuidlimburgse Maasdal voorkomen en niet in district Zuid-Limburg. Genoemd kunnen worden de Poelruit (*Thalictrum flavum*), de Italiaanse clematis (*Clematis viticella*), Goudzuring (*Rumex maritimus*) en de Aardbeiklaver (*Trifolium fragiferum*). Deze worden door WEEDA echter niet genoemd, waarschijnlijk omdat alleen in Zuid-Limburg het verschil tussen het fluviaal district en aangrenzende districten wat minder scherp is.

Het subcentreurop district in Limburg is minder ingrijpend gewijzigd. In Midden-Limburg ten westen van de Maas wordt in de nieuwe opzet alleen het Leudal-gebied nog tot dit district gerekend en in Zuid-Limburg is de noordelijke helft van het Wormdal en het gebied tussen Worm en Brunssummerheide overgeheveld van Lössdistrict naar Subcentreurop district. Wellicht had de grens tussen "S" en "Z" nog wat meer naar het zuidwesten gelegd mogen worden gezien de flora van met name de Peschbeemden (aan de zuidoostzijde van Kerkrade) waar een aantal soorten van natte heide resp. hellingveen voorkomen (zie Natuurhistorisch Maandblad 72 (10/11) 1983). Belangrijk voor floristen zijn natuurlijk ook de naamswijzigingen. Bij de wetenschappelijke namen zijn er blijkens een over-

zicht achterin de flora 58 veranderingen doorgevoerd. Dat zijn er minder dan half zoveel als in de vorige druk, dus het gaat de goede kant op. In een inleidend hoofdstuk wordt overigens uitvoerig en op tamelijk heldere wijze uitgelegd waarom er nog steeds verbeteringen nodig en mogelijk zijn in de systematiek. Voor een aantal soorten is de strijd waarschijnlijk nog niet gestreden. Wat te denken van bijvoorbeeld de behandeling van de Nachtorchissen (*Platanthera*); eerst beschouwd als soorten, in de vorige druk teruggedraagt tot ondersoorten en nu weer gepromoveerd tot soorten. Of de Geelgroene nachtorchis (*Epipactis muelleri*); in de 19e druk wel opgenomen als soort, in de 20e niet als zodanig erkend en nu toch weer wel. In dit soort situaties verdient het naar mijn idee aanbeveling om alleen als er zeer duidelijke argumenten zijn af te wijken van de Flora Europaea. Zo vraag ik me af (en ik niet alleen) waarom *Juncus bulbosus* subsp. *kochii* nu weer afgevoerd is en waarom *Carex reichenbachii* nog niet terug is in de flora. Is het niet beter in zulke gevallen de (onder-)soorten maar het voordeel van de twijfel te geven en - zoals dat bij heel wat planten gedaan is - in de tekst te vermelden welke twijfels er zijn aangaande de taxonomische status? Bij de lijst van nieuw opgenomen resp. vervallen taxa zou het verder handig zijn om te weten of een soort vervallen is omdat er een naamswijziging is doorgevoerd of omdat de soort nu als definitief verdwenen wordt beschouwd.

Al met al echter bevat deze nieuwe flora zoveel verbeteringen en nieuwe informatie dat dit soort kanttekeningen weinig gewicht in de schaal leggen bij de vraag of het nodig is om deze nieuwe flora aan te schaffen. Voor iedereen die zich enigszins serieus verdiept in flora en plantenoecologie in Nederland is deze nieuwe Heukels een onmisbare sleutel om te komen tot juiste determinaties en daarmee tot kennis over plantensoorten.

T.J.D. MULDER

ATLAS VAN DE NEDERLANDSE FLORA. DEEL 3

R. VAN DER MEIJDEN, C.L. PLATE en E.J. WEEDA. Leiden en Heerlen, 1989.

Prijs: fl. 68,-. Te bestellen door overmaken van het genoemde bedrag op giro 111768 van het Rijksherbarium, Schelpenkade te Leiden onder vermelding van "Atlas deel 3".

Hoera! Deel 3 van de Atlas van de Nederlandse Flora, en tevens het laatste deel, is verschenen. Dat "hoera!" is niet zomaar en verdient wel enige toelichting, zelfs voor de lezers van dit tijdschrift die meestal wel op de hoogte zijn van het verschijnen van nieuwe boeken op het gebied van de natuur. Op de eerste plaats is de nu complete serie van de Atlas van de Nederlandse Flora een monumentaal werk, waarop de samenstel-

lers en de feitenverzamelaars erg trots mogen zijn. En wat die laatstgenoemde categorie van personen betreft, dat zijn er vele honderden; generaties Nederlandse floristen zien nu hun werk, d.w.z. hun naar het Rijksherbarium gestuurde streeplijsten of hun gegevens die door de medewerkers van dat instituut verzameld zijn, netjes geordend en op kaarten afgebeeld. Ook het Nederlandse lezerspubliek kan blij zijn met dit standaardwerk. Het geeft immers een overzichtelijk beeld van de verspreiding van alle soorten in Nederland voorkomende Vaatplanten (de Bloemplanten en de Varen) tussen globaal 1900 en 1980. Elke verspreidingskaart gaat vergezeld van een korte interpretatie die voornamelijk betrekking heeft op de achteruitgang dan wel de vooruitgang van de betreffende soort gedurende die periode. En vooral in dat laatste aspect schuilt de waarde van dit werk. Met name de achteruitgang van diverse groepen van plantesoorten zal menig gebruiker van de Atlas de ogen doen openen.

Voorts kan een vergelijking van de Nederlandse atlas met de verspreidings-atlassen van de flora's der ons omringende landen de toets der kritiek met glans doorstaan; de Belgische atlas bestaat alleen uit kaarten, de begeleidende tekst is zo summier dat het de lezer nauwelijks informatie verstrekt over de verspreiding, het verspreidingspatroon of veranderingen daarin. De onlangs verschenen West-Duitse verspreidings-atlas, hoewel zeer fraai van uitvoering met vele kleurenfoto's en verspreidingskaartjes in kleur, geeft eveneens weinig informatie over o.a. de oorzaken van achteruitgang. Wat dat betreft evenaart de Britse verspreidings-atlas de onze en geeft naast uitvoerige informatie over het tot stand komen van de atlas en allerlei technische aspecten van het project, ook informatie over de oorzaken van de achteruitgang. Kortom, de Nederlandse atlas is weliswaar een "heksesluit" in de rij van Noordwest-Europese verspreidings-atlassen, maar het is wel een "topper" geworden.

Er is nog een reden om "hoera!" te roepen

bij het verschijnen van het laatste en afsluitende deel van de serie; al eerder is immers een dergelijk prestigieus project in zake de Nederlandse flora halverwege de rit blijven steken. Dat was de "Flora Neerlandica" waarvan de totnogtoe verschenen deelafleveringen nauwelijks de helft van de Nederlandse flora bestrijken. Ook van de "Oecologische Flora", waarvan inmiddels drie delen verschenen zijn, werd een tijd geleden beweerd dat het derde deel het laatste zou zijn. Ter geruststelling van de lezer mag hier echter wel gezegd worden dat deze bewering onjuist is.

Samenvattend: de hier besproken atlas van de Nederlandse flora behoort ongetwijfeld tot de "top-vier" handboeken voor de Nederlandse florist en vormt tegelijkertijd een standaardwerk in de milieukunde.

Tot slot een praktische raad voor diegenen die de serie nog moeten aanschaffen. Deel 1 is momenteel te koop bij een bekend antiquariaat, waarvan ik de naam niet wil noemen, maar waarvan laatst het filiaal in Maastricht is afgebrand. De prijs bedraagt nu nog geen kwart van de prijs van destijds! Deel 2 is via de boekhandel te krijgen, deel 3 uitsluitend via het Rijksherbarium.

H. HILLEGERS

DELSTOFFEN IN LIMBURG, GEOLOGIE, WINNING, TOEPASSING

P. C.M. RADEMAKERS (Eindredactie) Projectteam: W. Felder, F. Kraaijenhagen, J. Nillesen en P. Rademakers. Uitg. Offset Service B.V. Valkenswaard. Te bestellen door fl. 25,— over te maken op giro 3157341 t.n.v. de penningmeester van de Nederlandse Geologische Vereniging, afd. Limburg, Molenberg 10, Beek. Ook verkrijgbaar bij het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

Dit boek kwam tot stand naar aanleiding van het 40-jarig bestaan van de N.G.V., afd. Limburg. Zoals al uit de bondige titel en

ondertitel verwacht kan worden, betreft dit een degelijk boek; het behandelt in 49 (!) merendeels korte en beknopte hoofdstukken zo'n 20 delfstoffen die in vier groepen uiteenvallen. Dat zijn de vaste gesteenten (o.a. zandsteen, leisteen, kalksteen, vuursteen), losse gesteenten (o.a. zand, grind, klei, leem), fossiele brandstoffen (steen- en bruinkool, gas, veen), erts en water als delfstof.

Al deze delfstoffen worden besproken tegen de achtergrond van hun geologie, winning en menselijke toepassingen in het heden en verleden. Diverse figuren, tabellen, diagrammen, kaartjes, schema's benevens vele zwart-wit foto's en enkele in kleur illustreer en ondersteunen de korte hoofdstukken. Het geheel heeft door zijn opsomming en overzichtelijke uitwerking van geologie, winning en toepassing der delfstoffen een encyclopedisch karakter. Literatuurverwijzingen per hoofdstuk ontsluiten mogelijkheden tot verdere studie. Toch zal de lezer financieel-economisch aspecten van de winning van de betreffende delfstof of de sociale achtergronden van de delver daarvan missen. Evenmin komen in dit boek milieuaspecten die voortvloeien uit de vaak grootschalige exploitatie, aan de orde, ook al beloofde de inleider, de huidige voorzitter van de N.G.V., afd. Limburg, Jan Nillesen deze aspecten "tussen de regels door aan de orde te stellen". Gezien de opzet van dit boek ligt deze problematiek inderdaad iets te weinig centraal. Om bovengenoemde redenen is "Delfstoffen in Limburg" onmisbaar in elke openbare bibliotheek in deze provincie. Daarnaast zou iedereen die zich verdiepen wil in het a-biotische milieu van Limburg (en daaronder vallen zeer vele lezers van dit Maandblad) dit werk zeker als handboek in hun bezit moeten hebben. Aan de prijs (fl. 25,—, een bedrag dat niet eens de helft voorstelt van de kostprijs vanwege vele subsidies) zal dat niet kunnen liggen. Bestellen dus, nu! Of afhalen bij het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

H. HILLEGERS

SAMENSTELLING ALGEMEEN BESTUUR VAN HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

Per 16 juni 1990 is de samenstelling van het Algemeen Bestuur als volgt:

Voorzitter:

A. LENDERS. Groenstraat 106,
6074 EL Melick, tel.: 04752-2351

Secretaris:

R. GUBBELS. Stadhouderslaan 145,
6171 KH Stein, tel.: 04490-37559

Penningmeester:

C. ADAMS-KAastra.
H. van Rodenbroeckstr. 43,
6413 AN Heerlen, tel.: 045-723169

Leden:

R. AKKERMANS. Schout Roffaertstr. 162,
6042 VZ Roermond, tel.: 04750-24281
R. BERTEN. Halveweg 45,
3600 Genk (België), tel.: 11-224032

A. BROEN. Marijkestraat 6,
6067 GW Linne, tel. 04746-4029
J. BUYS. Bachstraat 43,
5802 GM Venray, tel.: 04780-86791
D. CRUYSSBERG. Picardi 10,
5911 BW Venlo, tel.: 077-544658
B. GRAATSMAN. Koningsplein 9,
6224 EB Maastricht, tel.: 043-633784
L. HENSELS. Tramstraat 9,
6088 EA Roggel, tel.: 04749-1736
T. MULDER. Bloemenweg 23,
6221 TT Maastricht, tel.: 043-216122
F. SCHEPERS. Ophoven 56,
6133 XW Sittard, tel.: 04490-28863
P. SPREUWENBERG. Aan de Slagboom 2,
6372 KW Schaesberg, tel. 045-310661
R. WEENER (vice-voorzitter).
Goselingstraat 48,

5931 HT Tegelen, tel.: 077-736624
F. VAN WESTREENEN. Eckelraderweg 1,
6247 NE Gronsveld, tel.: 04408-2677

Dagelijks Bestuur:

C. ADAMS-KAastra, A. BROEN, R. GUBBELS, A. LENDERS, F. SCHEPERS, W. WEENER

Rooster van aftreden

1991:

B. Graatsma, R. Gubbels, L. Hensels,
F. Schepers, F. van Westreenen.

1992:

R. Akkermans, D. Cruysberg, A. Lenders, T. Mulder, W. Weener

1993:

C. Adams-Kaasta, R. Berten, A. Broen,
J. Buys, P. Spreuwenberg.